

בכורות ח, ב

משרא דסכיני במאי קטלי? בקרנא דחמרא, ומי איכא קרנא לחמרא? ומי איכא משרא דסכיני?

רש"י

משרא דסכיני במאי קטלי ליה. ערוגה דסכיני במה קוצרין אותה.

ביאור הגר"א

[מישראל] דסכינא במאי קפליה. רצה לומר, עשו נחרך ב"ועל חרך תחיה"⁸⁹⁷, ונקרא "איש שרה"⁸⁹⁸, "משמני הארץ [יהיה] מושבך"⁸⁹⁹, ופרנסתו וזריעתו הוא חרב, וזה [אומנותו]⁹⁰⁰, בהאיך יפול. וכתוב במשיח בן אפרים שימשול על כל העולם [ויכלה]⁹⁰¹ אותם, "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח יחדיו והם רכבות אפרים"⁹⁰², אבל עשו לא יפול בידו, כמו שאמרו⁹⁰³ "אין בן דוד בא עד שתפשט מלכות הרשעה תשעה חרשים

על ישראל, [שנאמר]⁹⁰⁴ 'לכן יחנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישוכן על בני ישראל'. רצה לומר, מלכות יהודא ישוב על מלכות ישראל שהם מלכות אפרים]. ובא⁹⁰⁵ עם גוג ומגוג. "על ה' ועל משיחו"⁹⁰⁶. כי ברכת אביו "ועל חרך תחיה" עומדת לו, כי זכות [כיבוד] אביו קיימת⁹⁰⁷, "שא תליך וקשתך כו' וצורה לי ציד"⁹⁰⁸. וזאת החרב⁹⁰⁹ קיימת לו, וזהו "ועל חרך תחיה", כידוע⁹¹⁰, שכל קיומו בשביל כיבוד אביו. ולכן הוזהרה תורה לישראל בצאתם

897 בראשית כז, מ. 898 שם כה, כז. 899 שם כז, לט. 900 בכת"י יש ריוח של תיבה. ועיין רש"י בראשית מט, ה: "כלי חמס - אומנות זו של רציחה וכו', מברכת עשו היא, זו אומנות שלו היא". 901 בכת"י יש ריוח כמו של תיבה. עיין אדרת אליהו דברים לג, יז בד"ה בכור שורו, אופן השני, מרעיא מהימנא פר' משפטים (קכ ע"א): "ומשיח בן אפרים נטיל נוקמיה משנאיה וכו'. בדרגא דמשיח בן יוסף". עוד שם: "והעיקר הענין הוא על משיח בן יוסף, שהוא הראשון לגאולה, לכך נאמר 'בכור שורו' משיח הראשון, וכמו שאמרו ברעיא מהימנא (ח"ב קיט ע"ב) אריה לימינו הוא משיח בן דוד גור אריה יהודה. והשור לשמאלו הוא משיח בן יוסף שעמיד לנצח הכל". 902 דברים לג, יז. 903 סנהדרין צח, ב. 904 מיכה ח, ב. בכת"י מה שנמצא במוסגר מופיע להלן 'הגה - ע"כ הגה' בד"ה בקרנא דחמרא, אחרי 'משיח בן דוד'. 905 כאמרי נועם ברכות יג, א בד"ה וכן הוא אומר: "ואח"כ באלף הששי כשיבוא הזמן בעתה יבא עשו עם גוג ומגוג על ה' ועל משיחו ויפלו כולם ביד משיח בן דוד". 906 תהלים ב, ב. ועיין ברכות ז, ב ועבודה על זרה ג, ב דקאי על גוג ומגוג. 907 עיין באגרת השמד לרמב"ם: "ועם כל זה כשהתויק במצוה אחת, והיא כיבוד אב, והיה שכרו שנתן לו השם מלכות בלי הפסק עד שיבא מלך המשיח, כמו שאמרו עליהם השלום: אין בן דוד בא עד שיטול עשו שכר כיבוד אב ואם, כרכתיב [זכריה ב, יב] 'אחר כבוד שלחני אל הגוים'". 908 בראשית כז, ג. ועיין חוקוני שם, מ: "ועל חרך תחיה, בשכר שלקחת תליך וקשתך במצותי". 909 רש"י שם: "תליך - חרבך שדרך לחלוחה". 910 עיין זוהר ח"א פרשת תולדות קמו ע"ב: "בן יכבד אב ועבד אדוניו" [מלאכי א, ו], 'בן' דא עשו, דלא הוה בר נש בעלמא דיוקיר לאבוי כמה דאוקיר עשו לאבוי, וההוא יקירו דאוקיר ליה אשליט ליה בהאי עלמא". [בן זה עשו, שלא היה אדם בעולם שכיבד את אביו כמו שכיבד עשו

מצרים⁹¹¹: "אתם עוברי עשו [...] ונשמרתם מא כי לא אתן לכם מארצם כו'.

בקרנא דחמרא. רצו בן דוד ש"הוא עני ורונ עיר בן אתונות"⁹¹².

וכתיב⁹¹³: "גור אריה יבא שילה ולו יקחת עירה ולשורקה בני אר וברם ענבים סותה". ו כתיב⁹¹⁴: "מי זה בא מכצרה [כו']. מדוע כדורך בנת. פורה דרכ כו'. עיין שם כל העו "כי מגפן סרום גפן ענבימו ענבי רוש [כו כו'. הלא הוא כמוכ ושילם לעת תמוט רג

את אביו, והכיבוד ההו רבה [ליכבוד] שם אות טובה אני פורע לו, ועי איני מקפח שכרו, אלא לעולם הבא, שנטל כי 912 זכריה ט, ט. ועיין א.ג. 915 דברים לו ג. ועיין ברכות נח, א בראשונה גורו גזירה עי שאו הרג יהודה את ע [ב"ב קכג, ב] דאין בו ליהודה כדכתיב [בראש יהודה, ודרשינן כי אין הענין הוא כך, כי זרע המלחמה עם בני עשו ע"י יהודה כי הוא הל משיח בן יוסף תחילו משיח בן דוד להכריח יג. 921 דברים לג מעל 'לקרניו' סימן סג

שמשלם זכות עשו, אותו ה'חרב', וכמו שנאמר⁹¹⁶: "וכתתו חרבותם לאתים" כו'. רצה לומר זכות החרב ואומנות החרב של עשו, ואז "אוסרי לגפן" – שהוא עשו כנ"ל⁹¹⁷, "עירה" – אותו "עיר בן אתונות", ואז "ויז נצחם על בנדי וכל מלכושי אגאלתי"⁹¹⁸. "כדם ענבים" של ה'פורה', וזהו "כיבם ביין לכושו וכדם ענבים סותה". וכמו שכתבו תוספות בשמעתתא דסיקריקון⁹¹⁹ בשם ירושלמי: קבלה בידם שאין נופלת אלא ביד יהודה, וכמו שנאמר⁹²⁰: "קומי [ודושי בת] ציון". וזה שאמר: "עד מדרך כף רגל", עד היום שירדכו ברגל אותם, "פורה דרתי" כו', וזהו בקרנא דחמרא.

ומי איכא קרנא דחמרא. הא באפרים כתיב⁹²¹: "וקרני ראם קרניו". שנמשל⁹²² לקרניו לשור, אבל משיח בן דוד נמשל לחמור⁹²³, ומי אית [ליה] קרניה.

מצרים⁹¹¹: "אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו [...] ונשמרתם מאד. אל תתגרו [בם] כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל" כו'.

בקרנא דחמרא. רצה לומר, ביד משיח בן דוד ש"הוא עני ורוכב על (ה)חמור ועל עיר בן אתונות"⁹¹².

וכתיב⁹¹³: "גור אריה יהודה כו'. עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים. אוסרי לגפן עירה ולשורקה בני אתונו כיבם ביין לכושו וכדם ענבים סותה". והענין, כי אצל עשו כתיב⁹¹⁴: "מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מכצרה [כו']". מדוע אדום ללכושך ובגדיך כדורך בגת. פורה דרתי לכדי ומעמים אין" כו'. עיין שם כל הענין, וכמו שנאמר⁹¹⁵: "כי מגפן סדום גפנם ומשדמות עמורה ענבימו ענבי רוש [כו']". חמת תנינים יינם כו'. הלא הוא כמוס עמדי כו'. לי נקם ושלם לעת חמוט רגלם" [כו']. רצה לומר,

ומי איכא קרנא
יני?!

זמה קוצרין אותה.

אמר⁹⁰⁴ 'לכן יתנם עד עת זר אחיו ישובון על בני לומר, מלכות יהודא ישוב אל שהם מלכות אפרים]. וגוג "על ה' ועל משיחו"⁹⁰⁶. 'ועל חרבך תחיה' עומדת [וד] אביו קיימת⁹⁰⁷, "שא צורה לי ציד"⁹⁰⁸. וזאת לו, וזהו "ועל חרבך תחיה", קיומו בשביל כיבוד אביו. תורה לישראל בצאתם

את אביו, והכיבוד הוא שכיבד, השליט אותו בעולם הזה]. 911 דברים ב, ד-ה. ועיין דברים רבה (ליברמן) שם אות יח: "אמר הקדוש ברוך הוא למשה פורע גמולות אני, מי שהוא (פור) עושה טובה אני פורע לו, ועשו זה יש בידו [מצוה] אחת שהיה מכבד את אביו, אף על פי שהיה רשע, איני מקפח שכרו, אלא אני פורע לו שכרו ונותן לו שלוח בעולם הזה, כדי שלא יהא לו פתחון פה לעולם הבא, שנטל בידו שכרו, לכך אין אתם צריכין להתגרות בו, למה, שכיבד את אביו". 912 זכריה ט, ט. ועיין להלן הע' 923 מתנחומא. 913 בראשית מט, ט-יא. 914 ישעיה סג, א-ג. 915 דברים לב, לב-לה. 916 ישעיה ב, ד. 917 "כי מגפן סדום". 918 שם סג, ג. ועיין ברכות נח, א דקאי על מפלחה של רומי. 919 גיטין נה, ב בד"ה ביהודה: "ביירושלמי, בראשונה גזרו גזירה על יהודה, לפי שמסורת בידם מאבותם שיהודה הרג עשו". [ויש לעיין, דמבואר שאז הרג יהודה את עשו. עיין ביערות דבש דרוש ח בד"ה אבל יובן שכתב: "אבל נראה דידוע [ב"ב קכג, ב] דאין בני עשו ועמלק נופלים אלא ביד זרעה של רחל, אבל הנצחון במלחמה הוא ליהודה כדכתיב [בראשית מט, ח] ידך בעורף אויביך, וכדכתיב בראש ספר שופטים [א, כ] מי יעלה, יהודה, ודרשינן כי אין נצחון במלחמה, רק זרעו של יהודה שכרכו יעקב, ידך בעורף אויביך. ולהבין הענין הוא כך, כי זרעו של עשו אינם נופלים אלא ביד בניה של רחל [ב"ר צט, ב] ולכך כשהיתה המלחמה עם בני עשו היתה תמיד המלחמה ע"י זרעה של רחל, ומלחמה עם שאר אומות היא תמיד ע"י יהודה כי הוא הלוהם, ולו ניתן העזו להיות ידו בעורף אויביו וכו', וכן יהיה לעתיד לבא יבוא משיח בן יוסף תחילה, להכרית זרעו של עמלק, וצריך בני רחל, ואז יהיה כסא השם שלם, ויבוא משיח בן דוד להכרית שאר אומות, היותו מבני יהודה, ולכן יהיו תריץ משיחין]. 920 מיכה ד, יג. 921 דברים לג, יז: "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח". 922 בכת"י מעל לקרניו' סימן סגול הפוך [ראה במבוא]. ועיין רש"י בראשית מט, ו בד"ה וכרצונם. 923 עיין

9 בכת"י יש ריוח של תיבה. מברכת עשו היא, זו אומנות ו' דברים לג, יז בד"ה בכור אפרים נטיל נוקמיה משנאיה יח בן יוסף, שהוא הראשון זימנא (ח"ב קיט ע"ב) אריה בן יוסף שעתיד לנצח הכל". י מה שנמצא במוסגר מופיע 905 באמרי נועם ברכות יבא עשו עם גוג ומגוג על . ועיין ברכות ז, ב ועבודה עם כל זה כשהחזיק במצוה ד: שיבא מלך המשיח, כמו ואם, כדכתיב [זכריה ב, יב] שם, מ: "ועל חרבך תחיה, – חרבך שדרך לתלותה". ניו' [מלאכי א, ו], 'בן דא , והוא יקירו דאוקיר ליה את אביו כמו שכיבד עשו

ומי איכא [משרא] דסכיני. רצה לומר, או [מ' 924] יהא [משרא] דסכיני, הלא כתיב⁹²⁵: "וכתתו חרבותם [לאיתים] גיש חרבו"⁹²⁷, כמו שנאמר "דרתי לכדי".